

بررسی تأثیر تنوع درآمدی بر عملکرد بانک‌های کشور

محمدعلی دهقان دهنوی^۱

احمد کیانیان^۲

علی بالاوندی^{۳*}

چکیده

امروزه با گسترش فناوری، ارائه خدمات متنوع بانکی در کنار نقش سنتی بانک‌ها (سپرده‌پذیری و اعطای تسهیلات)، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار شده است؛ به طوری که راهبردهای درآمدزایی و بازاریابی بانک‌ها، بر محور افزایش سهم بانک از این نوع درآمدها، تدوین می‌شود. از این رو، بررسی تأثیر این نوع درآمدها بر عملکرد بانک‌ها، می‌تواند برای بانک‌ها و نهاد ناظر بر بخش بانکی، به منظور سیاست‌گذاری مناسب در این حوزه، اهمیت فراوانی داشته باشد. در این تحقیق با استفاده از روش اقتصادسنجی پنل دیتا، از آمار و اطلاعات صورت‌های مالی ۱۷ بانک داخلی، طی بازه زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۶، به منظور بررسی تأثیر تنوع درآمد و درآمدهای غیرمشاع بر عملکرد بانک‌ها استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که افزایش تنوع درآمد، عملکرد بانک‌ها را بهبود می‌دهد. افزون بر این، افزایش سهم درآمدهای غیرمشاع از درآمدهای اکتسابی بانک‌ها نیز با عملکرد آنها رابطه مستقیمی دارد.

واژه‌های کلیدی: درآمدهای کارمزدی، تنوع درآمدی، درآمدهای غیرمشاع، عملکرد بانک‌ها.

طبقه‌بندی JEL: C23, E32, G21.

۱. استادیار، گروه مالی و بانکداری اسلامی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران؛

dehghandehnavi@gmail.com

۲. کارشناس ارشد، گروه اقتصاد، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران؛ a.kianian403@gmail.com

۳. کارشناس ارشد، گروه اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)؛

balavandi.ali@gmail.com

مقدمه

پیشرفت تکنولوژی طی چند دهه اخیر موجب شده است بانکها نیز از نقش سنتی خود که بر پایه ایجاد واسطه‌گری مالی بنا شده بود، فاصله بگیرند و همگام با تغییر تکنولوژی، برای خود فضاهای فعالیتی جدید و متنوعی ایجاد کنند. در گذشته بانکها منابع مازاد مشتریان را جمع‌آوری می‌کردند و با اعطای تسهیلات به سایر مشتریان، وظیفه سنتی خود را که همان واسطه‌گری مالی است، انجام می‌دادند. اما امروزه بانکها علاوه بر انجام واسطه‌گری مالی، روی ارائه خدمات متنوع تمرکز بیشتری دارند که به‌طور عمده بر پایه تکنولوژی‌های جدید شکل گرفته و موجب شده است که بانکها طیف وسیعی از محصولات و خدمات را به مشتریان خود ارائه کنند. بنابراین بانکها به اینکه طی زمان و همگام با ظهور فناوری‌های جدید، محصولات و خدمات جدیدی به مشتریان خود ارائه کنند، نیاز دارند.

موضوع متنوع‌سازی درآمدها و گذر از فعالیت سنتی برای بانکها از دو جنبه می‌تواند بسیار حائز اهمیت باشد. نخست مسئله رقابت بانکها با یکدیگر است که با گسترش تکنولوژی بسیار پیچیده‌تر شده و نیاز است بانکها به‌منظور حفظ و ارتقای سهم بازاری خود و با ارائه خدمات جدید و متنوع رضایتمندی مشتریان از خود را افزایش دهند. در این خصوص می‌بایست توجه داشت که امروزه فین‌تکها نیز با ارائه خدمات مالی جدید و جذاب، به‌عنوان رقیب بانکها ظاهر شده‌اند که همین موضوع اهمیت متنوع‌سازی خدمات و محصولات را برای بانکها دوچندان می‌کند. جنبه دیگری که بر لزوم متنوع‌سازی درآمد بانکها تأکید می‌کند، موضوع کاهش ریسک و افزایش ثبات بانکها از طریق متنوع کردن محصولات و خدمات قابل ارائه خود به مشتریان است. در خصوص متنوع‌سازی درآمدها و رابطه آن با کاهش ریسک بانکها تحقیقات بسیاری صورت گرفته است که از جمله آنها می‌توان به تحقیقات برگر و همکاران^۱ (۲۰۱۰) و الساس و همکاران^۲ (۲۰۱۰) اشاره داشت.

بر این اساس، موضوع متنوع‌سازی درآمدها برای بانکها به‌ویژه بانکهای داخلی که طی سالهای اخیر همواره به‌دنبال بروز شرایط نامناسب اقتصادی ریسک‌های زیادی را متحمل شده‌اند، می‌تواند از اهمیت بالایی برخوردار باشد. همچنین نسبت بالای تسهیلات غیرجاری در شبکه بانکی کشور نیز ایجاب می‌کند که بانکها بر سایر درآمدها (غیرمشاع) که می‌توانند از طریق خدمات متنوع مالی کسب کنند، تمرکز بیشتری داشته باشند. بنابراین متنوع‌سازی درآمدها از طریق بالا بردن سهم

1. Berger, Hasan, Korhonen & Zhou

2. Elsas, Hackethal & Holzhauser

درآمدهای غیرمشاع، به‌ویژه درآمدهای کارمزدی، می‌تواند به‌عنوان استراتژی مطلوبی برای بانک‌ها در نظر گرفته شود. به همین منظور در تحقیق حاضر با استفاده از روش اقتصادسنجی پنل دیتا به بررسی تأثیر متنوع‌سازی درآمدها بر عملکرد هفده بانک داخلی طی سال‌های ۹۶-۱۳۸۵ پرداخته شده است.

بر همین اساس در ادامه ابتدا به بررسی پیشینه و ادبیات تحقیق در خصوص متنوع‌سازی درآمد بانک‌ها و تأثیر آن بر عملکرد و سودآوری بانک‌ها پرداخته می‌شود. پس از آن روش تحقیق و مدل استفاده‌شده برای بررسی رابطه متنوع‌سازی درآمد و عملکرد بانک‌ها تشریح می‌شود. پس از تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از برآورد مدل، در پایان به جمع‌بندی و نتیجه‌گیری بر اساس یافته‌های مدل پرداخته می‌شود.

ادبیات موضوع

در این بخش ابتدا به بررسی تحقیقات خارجی صورت‌گرفته پیرامون رابطه تنوع درآمدی و همچنین تأثیر درآمدهای غیربهره‌ای (غیرمشاع) بر عملکرد و سودآوری بانک‌ها پرداخته می‌شود و پس از آن تحقیقات داخلی مرتبط با موضوع بررسی می‌شوند.

تحقیقات خارجی

بر اساس مبانی نظری، گفته می‌شود که درآمدهای بهره‌ای و غیربهره‌ای با یکدیگر رابطه منفی یا ضعیفی دارند، از این رو متنوع‌سازی درآمدها می‌تواند گزینه مطلوبی به‌منظور مدیریت ریسک و افزایش سودآوری در نظر گرفته شود (التون و همکاران^۱، ۲۰۰۳).

بائله و همکاران^۲ (۲۰۰۷) که در تحقیق خود بانک‌های اروپایی را بررسی کرده‌اند به این نتیجه رسیده‌اند که تنوع درآمدی از طریق افزایش ارزش بازاری و کاهش ریسک سیستماتیک بانک‌ها، در بلندمدت موجب بهبود عملکرد بانک‌ها در مقایسه با رقبای خود می‌شود.

ادسانمی و ولف^۳ (۲۰۰۷) نیز که در تحقیق خود ریسک ورشکستگی بانک‌ها در اقتصادهای نوظهور را بررسی کرده‌اند، نتیجه گرفته‌اند که اتخاذ رویکرد تنوع درآمدی در بانک‌ها موجب کاهش ریسک ورشکستگی آنها می‌شود. الساس و همکاران (۲۰۱۰) نیز بر اساس یافته‌های به‌دست‌آمده از

1. Eltonm, Gruber & Blake
2. Baele, Jonghe & Venner
3. Odesanmi & Wolfe

تحقیق خود نشان داده‌اند که تنوع درآمدی به واسطه افزایش سودآوری بانک‌ها، موجب افزایش ارزش بازاری آنها می‌شود.

ساینا و ولف^۱ (۲۰۱۱) با استفاده از روش GMM به بررسی ۲۲۶ بانک در هفده اقتصاد نوظهور پرداخته‌اند. نتایج بررسی آنها نشان می‌دهند که متنوع کردن درآمدهای بهره‌ای و غیربهره‌ای موجب کاهش ریسک و افزایش میزان سودآوری بانک‌ها شده است.

کاراکایا و همکاران^۲ (۲۰۱۳) به بررسی سی بانک در کشور ترکیه طی بازه زمانی ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۰ پرداخته‌اند و نتیجه گرفته‌اند که درآمدهای غیربهره‌ای موجب بهبود نسبت کفایت سرمایه بانک‌های مورد بررسی شده است.

ساندر و همکاران^۳ (۲۰۱۴) تعداد زیادی از بانک‌های ایالات متحده را طی بازه زمانی ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۳ بررسی کردند. نتایج تحقیق آنها نشان می‌دهند که بالا بودن نسبت درآمدهای غیربهره‌ای به درآمدهای بهره‌ای، موجب افزایش سودآوری انواع مختلف بانک‌هایی شده است (بر اساس نوع کسب‌وکار) که بررسی شده‌اند.

نگوین و همکاران^۴ (۲۰۱۲) با بررسی ۳۲ بانک در کشور ویتنام نتیجه گرفته‌اند، بانک‌هایی که نسبت بالایی از درآمدهای آنها به درآمدهای غیربهره‌ای اختصاص داده شده در مقایسه با بانک‌هایی که عمده درآمد آنها به درآمدهای بهره‌ای اختصاص یافته است، کم‌ریسک‌تر هستند. همچنین نحوه تأثیرپذیری بانک‌های کوچک از متنوع‌سازی درآمدها مشخص نیست.

رمضانی^۵ (۲۰۱۵) به بررسی اثر افزایش سهم درآمدهای غیربهره‌ای بر عملکرد ۲۵ بانک در کشور تانزانیا پرداخته و نتیجه گرفته که وابستگی بانک‌ها به درآمدهای غیربهره‌ای ممکن است بر عملکرد آنها اثر منفی داشته باشد. از طرفی نتایج این تحقیق نشان می‌دهند که افزایش سهم درآمدهای بهره‌ای بر عملکرد بانک‌ها اثر مثبتی داشته است و به صورت کلی بیان می‌کند که بهترین انتخاب ممکن در این زمینه، متنوع‌سازی درآمدها و متمرکز نشدن بانک‌ها بر هر یک از این نوع درآمدها (بهره‌ای و غیربهره‌ای) است.

1. Sanya & Wolfe

2. Karakaya & Er

3. Saunders, Schmid & Walter

4. Nguyen, Skully & Perera

5. Ramadhani

تحقیقات داخلی

در خصوص تحقیقات داخلی نیز می‌توان به تحقیق ابراهیمی، شهریاری و مهمان نوازان (۱۳۹۴) اشاره داشت. آنها به بررسی تأثیر تنوع درآمدی بر عملکرد بانک‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران طی بازه زمانی ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۲ پرداخته‌اند. نتایج تحقیق آنها نشان می‌دهند که تنوع درآمدی و نرخ بازده دارایی‌ها بر عملکرد بانک‌ها، اثر مثبت و نسبت هزینه به درآمد بر عملکرد بانک‌ها، اثر منفی داشته است. از طرفی نتیجه گرفته‌اند که نسبت مالکیت و نیز اندازه بانک‌ها بر عملکرد آنها اثری نداشته است.

در تحقیقی مشابه، آبکنار، آقاجان نشتایی و تقوی تکیار (۱۳۹۶) با استفاده از کیو - توبین به بررسی رابطه تنوع درآمدی و عملکرد بانک‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار پرداخته‌اند و نتیجه گرفته‌اند که تنوع درآمدی و نسبت مالکیت با عملکرد بانک‌ها رابطه معناداری داشته است. از طرفی متغیرهای اندازه بانک، نسبت هزینه به درآمد و بازده دارایی‌ها بر عملکرد بانک‌ها اثری نداشته‌اند.

تحقیقات داخلی اشاره‌شده، از متغیر کیو - توبین به منظور بررسی عملکرد بانک‌ها استفاده کردند. از آنجا که این متغیر فقط برای بانک‌های بورسی محاسبه‌شده است، جامعه آماری این تحقیقات نیز به بانک‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار محدود است. در تحقیق جاری به منظور محاسبه عملکرد بانک‌ها از بازده تعدیل‌شده به ریسک دارایی‌ها استفاده شده است. از آنجا که این متغیر برای تمام بانک‌ها (بورسی و غیربورسی) محاسبه‌شده است، جامعه بررسی‌شده در این تحقیق بزرگ‌تر بوده و همچنین عملکرد بانک‌ها در تعداد سال‌های بیشتری بررسی شده است. همچنین در این تحقیق به منظور محاسبه تنوع درآمدی از شاخص هرفیندال - هیرشمن استفاده شده است. این شاخص از روشی که سایر تحقیقات داخلی استفاده کرده‌اند، متفاوت است.

روش تحقیق

در این تحقیق، به منظور بررسی تأثیر تنوع درآمدی بر عملکرد بانک‌های کشور، هفده بانک داخلی طی دوره زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۶ بررسی شده‌اند. متغیرهای بانکی استفاده‌شده در این تحقیق از صورت‌های مالی بانک‌ها و همچنین متغیرهای کلان اقتصادی از طریق بررسی اطلاعات سری‌های زمانی اقتصادی مندرج در سایت بانک مرکزی ج.ا.ا گردآوری شده است.

در جدول ۱، مشخصه‌های بانکی و کلان اقتصادی که به‌عنوان متغیرهای مدل از آنها استفاده شده است، نشان داده شده‌اند.

جدول ۱. آمار توصیفی مشخصه‌های بانکی و کلان اقتصادی استفاده شده در مدل

متغیرها	نماد	حداقل	میانگین	حداکثر	انحراف معیار
متغیر وابسته: بازده تعدیل شده به ریسک دارایی‌ها	ADROA	-۲/۸۶	۰/۸	۳/۷۵	۱/۲
متغیرهای مستقل					
تنوع درآمدی	DIV	۰/۰۱	۰/۳۷	۰/۴۹	۰/۱۳
نسبت درآمدهای غیرمشاع به کل درآمدها	NONI	۰/۰۱	۰/۳۵	۰/۷۵	۰/۲
نسبت تسهیلات به دارایی	LOA	۰/۱۰	۰/۶۴	۰/۸۷	۰/۱۱
نسبت حقوق صاحبان سهام به دارایی	CAR	-۰/۲۹	۰/۱۰	۰/۷۳	۰/۰۸
اندازه بانک	SIZE	۳/۵۲۲	۵/۶۱۱	۶/۷۳۶	۰/۵۳۳
نسبت مطالبات معوق	NPL	۰/۰۰۴	۰/۱۲	۰/۳۱	۰/۰۶
رشد اقتصادی	GGDP	-۰/۰۷۰۲۴	۰/۰۲۹۸	۰/۱۲۴۵	۰/۰۵۱۲
تورم	INF	۹	۱۷	۳۴/۷	۸/۲۶

تجزیه و تحلیل آمار موجود با استفاده از روش اقتصادسنجی پنل دیتا صورت گرفته است. شکل کلی مدل به‌کاررفته در این تحقیق، برای بررسی تأثیر متنوع‌سازی درآمدها بر عملکرد بانک‌ها، در رابطه ۱ نشان داده شده است.

$$SDROA_{it} = \beta_0 + \sum_{j=1}^J \beta_j MS_t + \sum_{l=1}^L \varphi_l BS_{it} + U_{it} \quad (\text{رابطه ۱})$$

در رابطه بالا، t بیانگر دوره زمانی سالانه برای داده‌های ترکیبی نامتوازن بین سال‌های ۸۵ تا ۹۶ و i مقاطع است که بانک‌های بررسی شده را شامل می‌شود. MS متغیرهای کلان اقتصادی؛ $GGDP$

رشد اقتصادی؛ INFLATION تورم؛ BS مشخصه‌های بانکی (NPL, DIV, LOA, NONI)، CAR، SIZE و U_{it} جمله اخلاص در مدل است.

در این تحقیق از بازده تعدیل شده به ریسک دارایی‌ها (ADROA) به‌عنوان متغیر وابسته به‌منظور بررسی عملکرد بانک‌ها استفاده شده است. رابطه زیر نحوه محاسبه این متغیر را نشان می‌دهد.

$$SDROA = \frac{ROA_{it}}{\sigma_{ROA_i}} \quad \text{رابطه ۲}$$

در رابطه بالا هر مقدار بازده دارایی‌ها (صورت کسر) بیشتر و پراکندگی بازده دارایی‌ها (مخرج کسر) کمتر باشد، بانک عملکرد بهتری داشته است، زیرا توانسته ضمن بالا بردن میزان سودآوری خود، ثبات بیشتری نیز داشته باشد.

به‌منظور بررسی تنوع درآمدی در بانک‌ها از شاخص هرفیندال - هیرشمن استفاده شده که نحوه محاسبه آن در رابطه زیر نشان داده شده است. این شاخص مقادیر ۰ تا ۰/۵ را اختیار می‌کند، به‌طوری که مقادیر پایین آن بیانگر عدم تنوع درآمدی و مقادیر بالای آن نشان‌دهنده تنوع درآمدی بالا است.

$$DIV = 1 - (NONI^2 + NIN^2) \quad \text{رابطه ۳}$$

در رابطه بالا متغیر NONI سهم درآمدهای غیرمشاع از کل درآمدهای بانک و متغیر NIN نیز سهم درآمدهای مشاع از کل درآمدهای هر بانک است.

همچنین متغیر نسبت درآمدهای غیرمشاع به کل درآمدهای بانک (NONI)، نیز به‌عنوان یکی دیگر از متغیرهای اصلی در مدل استفاده شده است. این متغیر از تقسیم درآمدهای غیرمشاع بر حاصل جمع درآمدهای غیرمشاع و مشاع (سهم بانک از درآمدهای مشاع) برای هر بانک در هر سال به دست آمده است. سایر متغیرها که به‌عنوان متغیر کنترلی در مدل استفاده شده‌اند به شرح زیرند:

- نسبت تسهیلات به دارایی (LOA)، این نسبت نشان می‌دهد که چه مقدار از دارایی‌های هر بانک به تسهیلات اختصاص داده شده است. بانک‌ها علاوه بر اعطای تسهیلات، بخشی از دارایی‌های خود را صرف سرمایه‌گذاری از جمله خرید سهام و اوراق می‌کنند. همچنین بخشی از دارایی‌های بانک‌ها به دارایی‌های ثابت نظیر املاک و ساختمان اختصاص می‌یابد. درصدی از دارایی‌های بانک‌ها نیز به‌صورت نقد نگهداری می‌شوند.

- نسبت حقوق صاحبان سهام به دارایی (CAR) که به‌عنوان متغیر جایگزین کفایت سرمایه در مدل از آن استفاده شده، از طریق تقسیم حقوق صاحبان سهام به کل دارایی‌های هر بانک محاسبه شده است.
- اندازه بانک (SIZE) یکی دیگر از متغیرهای استفاده‌شده در مدل است، این نسبت از طریق اندازه لگاریتم طبیعی کل دارایی‌های هر بانک محاسبه شده است.
- نسبت مطالبات معوق (NPL) دیگر متغیر بانکی است که از تقسیم کل مطالبات معوق بر تسهیلات هر بانک به دست آمده است.
- دو متغیر تورم (INFLATION) و رشد اقتصادی (GGDP) نیز به‌عنوان متغیرهای کلان اقتصادی در مدل استفاده شده‌اند.

بحث و بررسی

پیش از برآورد مدل نیاز است به بررسی برخی فرض‌های روش رگرسیون پرداخته شود، زیرا سری‌های زمانی یا داده‌های ترکیبی، اغلب به‌دلیل نامانایی متغیرها با مشکل رگرسیون کاذب مواجه خواهند بود؛ اما از آنجا که در این تحقیق، دوره بررسی (۱۳۸۵ تا ۱۳۹۶) کوتاه است، به انجام آزمون ریشه واحد نیازی نیست.

علاوه بر موضوع مانایی متغیرها، در داده‌های ترکیبی نیاز است که نوع تخمین بر حسب تلفیق داده‌ها یا پانل بودن آنها آزمون شود. پس از ورود داده‌ها به محیط نرم‌افزار EViews، نتایج حاصل از آزمون F لیمر حاکی از آن بود که سطح معناداری آزمون کمتر از ۵ درصد بوده و به این ترتیب فرض صفر آزمون (مدل با اثرهای تلفیقی) رد می‌شود. سپس برای انتخاب مدل برتر از بین اثرهای ثابت و اثرهای تصادفی از آماره آزمون هاسمن (H) استفاده شده که مشخص شد روش تخمین اثرهای ثابت برای مدل گزینه مناسب‌تری است.

جدول ۲. آزمون‌های مدل

آزمون	مقدار آماره	سطح معناداری	نتیجه آزمون
F لیمر	۲/۸۴	۰/۰۰۰	پذیرش داده‌های پانلی
هاسمن	۴۳/۸۳	۰/۰۰۰	پذیرش مدل اثرهای ثابت

همان طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، به جز متغیر رشد اقتصادی (GGDP)، سایر متغیرها رابطه معناداری با عملکرد بانک‌ها داشته‌اند. متغیرهای تنوع درآمدی (DIV)، نسبت درآمدهای غیرمشاع (NONI)، نسبت تسهیلات به دارایی (LOA) و تورم (INFLATION) در سطح یک درصد و نسبت حقوق صاحبان سهام (CAP)، در سطح ۱۰ درصد رابطه مستقیمی با عملکرد بانک‌ها داشته‌اند. همچنین دو متغیر نسبت مطالبات معوق (NPL) و اندازه بانک‌ها (SIZE) به ترتیب در سطح ۱۰ درصد و یک درصد با عملکرد بانک‌ها رابطه معکوس داشته‌اند.

جدول ۳. نتایج حاصل از برآورد مدل

معناداری	انحراف استاندارد	ضریب	Variable
۰/۰۳	۰/۴۵	۰/۹۸	C
۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۶	DIV
۰/۰۰۰	۰/۰۰۲	۰/۰۱	NONI
۰/۰۰۰۵	۰/۱۲	۰/۴۳	LOA
۰/۰۰۰۳	۰/۰۶۵	-۰/۲۴	SIZE
۰/۰۰۸	۰/۸۹	۱/۵۶	CAP
۰/۰۰۹	۰/۵۲	-۰/۸۸	NPL
۰/۰۰۲۲	۰/۰۰۶	۰/۰۲	INFLATION
۰/۳۹	۰/۰۱۱	۰/۰۰۹	GGDP

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در این تحقیق به منظور بررسی تأثیر تنوع درآمدی بر عملکرد بانک‌های کشور، هفده بانک داخلی بررسی شدند. به منظور محاسبه عملکرد بانک‌ها از بازده تعدیل‌شده به ریسک دارایی‌ها استفاده شد. همچنین شاخص هرفیندال - هیرشمن برای محاسبه میزان تنوع درآمدها استفاده شد. بر اساس یافته‌های تحقیق، میزان تنوع درآمدها با عملکرد بانک‌ها رابطه مستقیمی داشته است. به عبارتی، با افزایش تنوع درآمدی بانک‌ها، عملکرد آنها نیز بهبود یافته است. بنابراین هر مقدار که بانک‌ها در زمینه منابع درآمدی خود تمرکززدایی کنند، عملکرد بهتری و مطلوب‌تری خواهند داشت.

متغیر دیگری که در این تحقیق اثر آن بر عملکرد بانکها بررسی شد، نسبت درآمدهای غیرمشاع است. این نسبت که سهم درآمدهای غیرمشاع را از کل درآمدهای بانک نشان می‌دهد، با عملکرد بانکها رابطه مستقیمی داشته است.

سایر متغیرها نیز به‌عنوان متغیر کنترلی در مدل تحقیق استفاده شدند. بر اساس یافته‌ها، برخی از این متغیرها از جمله نسبت حقوق صاحبان سهام، نسبت تسهیلات به دارایی با عملکرد بانکها رابطه مستقیمی داشته‌اند و دو متغیر اندازه بانک و نسبت مطالبات معوق رابطه معکوسی با عملکرد بانکها داشته، به‌طوری که با افزایش این دو متغیر، عملکرد بانکها تضعیف شده است.

دو متغیر رشد اقتصادی و تورم نیز به‌عنوان متغیرهای کلان اقتصادی در مدل استفاده شدند. هرچند ضریب رشد اقتصادی در یافته‌های مدل مثبت است، اما از لحاظ آماری وجود رابطه میان رشد اقتصادی و عملکرد بانکها اثبات نشد. اما نتایج نشان دادند که نرخ تورم در سال‌های بررسی شده با عملکرد بانکها رابطه مستقیمی داشته است. از آنجا که طی سال‌های اخیر اقتصاد کشور به‌طور عمده با رکود تورمی مواجه بوده است، می‌توان این‌گونه قضاوت کرد که با توجه به رکود اقتصادی، بانکها انقباض تسهیلاتی را در دستور کار خود قرار داده‌اند که همین مسئله موجب کاهش سهم درآمدهای مشاع و افزایش سهم درآمدهای غیرمشاع و در نتیجه بهبود عملکرد بانکها شده است.

پیشنهادها

بر اساس یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌شود که بانکها بهبود سهم درآمدهای غیرمشاع را از طریق ارائه خدمات متنوع در دستور کار خود قرار دهند.

همچنین پیشنهاد می‌شود که بانک مرکزی ج.ا.ا. در راستای افزایش سهم درآمدهای غیرمشاع از کل درآمدهای بانکها، در تعرفه‌های کارمزدی بازنگری کند.

گسترش درآمدهای کارمزدی بانکها در قبال خدماتی که به مشتریان ارائه می‌دهند، در کنار افزایش تعرفه‌های کارمزدی، نیز می‌تواند به‌عنوان پیشنهادی در راستای افزایش این درآمدها مطرح شود.

منابع و مأخذ

الف. فارسی

ابراهیمی، سید کاظم؛ شهریاری، مه‌ری؛ مهمان‌نوازان، مه‌ری (۱۳۹۴). بررسی تأثیر تنوع درآمدی بر عملکرد بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *فصل‌نامه علمی - پژوهشی دانش مالی تحلیل اوراق بهادار*، ۹(۳۰)، ۶۷-۷۵.

نوری آبکنار، سیدرضا؛ آقاچان نشتایی، رضا؛ تقوی تکیار، مریم (۱۳۹۶). بررسی رابطه تنوع درآمدی و عملکرد بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *دهمین کنفرانس بین‌المللی اقتصاد و مدیریت*، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، بیستم اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۶.

ب. انگلیسی

Baele, L., Jonghe, O.D., Venner, R.V. (2007). Does the stock market value bank diversification? *Journal of Banking and Finance*, 31, 1999-2023

Berger, A.N., Hasan, I., Korhonen, I., Zhou, M. (2010). *Does Diversification Increase or Decrease Bank Risk and Performance? Evidence on diversification and the Risk-Return Tradeoff*. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1651131>.

Elsas, R., Hackethal, A., Holzhauser, M. (2010). The anatomy of bank diversification. *Journal of Banking and Finance*, 34: 1274-1287.

Eltonm, E., Gruber, A. & Blake, C. (2003). Incentive Fees and Mutual Funds. *The Journal of Finance*, 58(2), 779-804.

Karakaya, A., & Er, B. (2013). Noninterest (Nonprofit) Income and Financial Performance at Turkish Commercial and Participation Banks. *International Business Research*, 6(1), 106-118. doi:10.5539/ibr.v6n1p106.

Nguyen, M., Skully, M. & Perera, S. (2012). Bank market power and revenue diversification: evidence from selected ASEAN countries. *Journal of Asian Economics*, 23: 688-700.

Odesanmi, S. & Wolfe, S. (2007). *Revenue diversification and insolvency risk: Evidence from banks in emerging economies*. Available in: www.cass.city.ac.uk.

Ramadhani, Kh.M. (2015). Impact of Non Interest Income on Banking Performance in Tanzania. *International Journal of Economics, Commerce and Management*, 3(5), (93-109)

Sanya, S., & Wolfe, S. (2011). Can Banks in Emerging Economies Benefit from Revenue Diversification ? *Journal of Financial Services Research*, 40, 79–101. doi:10.1007/s10693-010-0098-z.

Saunders, A., Schmid, M., & Walter, I. (2014). Non-Interest Income and Bank Performance: Is Banks' Increased Reliance on Non-Interest Income Bad? *Working Papers on Finance*, (No. 2014/17). Retrieved from <http://ssrn.com/abstract=2504675>.